

Тема 4. Форми і методи взаємодії із сім'єю

План.

1. Співробітництво закладу освіти із сім'єю
2. Методи вивчення сім'ї та участь батьків у педагогічному процесі. Роль діагностики сімейних стосунків, особистісних якостей батьків та стилю сімейного виховання в організації роботи з батьками.
3. План вивчення сім'ї. Методи вивчення сім'ї (спостереження, бесіда, анкета, діагностичні методики).
4. Вивчення досвіду сімейного виховання.
5. Залучення батьків до оцінювання успіхів дитини, прогнозування перспектив її розвитку.

Запитання і завдання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність *понять*: взаємодія, співпраця, співдружність, наступність у роботі. Яке з наведених понять стосується розглянутої теми? Чому? Обґрунтуйте свою думку.
2. Розробіть текст консультацій для батьків (тема і група, клас - за вибором студента).
3. Законспекуйте одну статтю з досвіду роботи закладу освіти з батьками (*журнали - за погодженням із викладачем*).

Співробітництво закладу освіти із сім'єю.

В основу взаємодії сучасного закладу освіти із сім'єю покладено співробітництво. Ініціаторами його встановлення мають виступати педагоги закладу, оскільки вони професійно підготовлені до освітньої роботи, а, отже, розуміють, що її успішність залежить від злагодженості й наступності у вихованні дітей. Педагог усвідомлює, що співробітництво потрібне в ім'я дитини, і в цьому необхідно переконати батьків. Ініціатива у встановленні взаємодії із сім'єю та кваліфікована реалізація її завдань визначають керівну роль закладу освіти щодо сімейного виховання.

Успіх співробітництва вирішальною мірою залежить від взаємних установок сім'ї і закладу освіти. Найсприятливішими вони є, коли обидві сторони усвідомлюють потребу цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одна одній. Важливо, щоб батьки були впевнені в доброзичливому ставленні педагога до дитини, в його компетентності, цінували його особистісні якості.

Довіру батьків педагог має заслужити чуйністю, уважністю до дитини, щирістю і милосердям. Неабияке значення має також культура спілкування і тактовність.

Світова статистика переконує, що сучасне сімейне виховання не є таким ефективним і повноцінним, як має бути. Тому в багатьох країнах розробляються спеціальні програми, спрямовані на підвищення педагогічної культури сім'ї, виховання батьків.

Психолого-педагогічна освіта батьків з метою підвищення їх педагогічної культури - один з напрямів співробітництва закладу освіти з сім'єю.

Така освіта батьків, що здійснюється закладом освіти, повинна мати спрямованість і мету. Так, специфіка роботи групи раннього віку з сім'єю визначається, передусім, психофізіологічними особливостями дітей раннього віку: швидкий розвиток малюка потребує вчасної зміни завдань виховання і навчання, перебудови методів і прийомів педагогічної роботи. Зміст психолого-педагогічної освіти батьків слід доповнити питаннями охорони життя, зміцнення здоров'я, створення умов для правильного фізичного розвитку.

Рекомендації з питань адаптації дитини до умов суспільного виховання, гігієнічного догляду, раціонального харчування, загартовування, розпорядку дня надає батькам не лише вихователь, а й медичні працівники дитячого садка. При цьому поради і рекомендації повинні бути не для дітей загалом, а для конкретних вихованців.

Нині актуальним є питання про те, щоб перетворити заклад освіти на відкриту до різних впливів установу, що могло б значно збагатити освітній процес.

Передусім, потрібно «відкрити» заклад освіти для батьків та інших членів сім'ї, розширивши межі традиційних контактів на святах, зборах тощо.

Батьки та інші члени родини можуть значно урізноманітнити життя дітей у дошкільному закладі, зробити свій внесок в освітню роботу. Залучення батьків та

інших членів сім'ї до освітньої роботи закладу освіти потрібне передусім для дітей. І не лише тому, що вони дізнаються про щось нове. Важливою є та любов і вдячність дітей до своїх татусів, мам, бабусь і дідусів, які, виявляється, так багато знають, так цікаво розповідають, і у них «золоті» руки.

Ще важливіше допомогти батькам відчувати себе «колективним педагогом», особливо для бабусь і дідусів, їм необхідно бачити, що вони потрібні, цікаві навколишнім людям. Педагоги мають змогу краще познайомитися із сім'ю кожного вихованця, зрозуміти її сильні й слабкі сторони щодо виховання дітей, допомогти, а іноді - чогось і навчитися.

Співробітництво потребує, щоб педагоги брали участь у психолого-педагогічній освіті батьків; вивчали умови виховання дитини у сім'ї; залучали батьків до освітньої роботи дитячого садка. За результатами досліджень Л.Поздняк та Н.Лященко, умовами ефективної роботи закладу освіти з батьками є: *цілеспрямованість, системність; плановість; диференційований підхід з урахуванням багатоаспектності та специфіки кожної сім'ї; вікова диференціація змісту роботи; доброзичливість, відкритість*. Ключовим завданням організації педагогічного процесу в закладах освіти нового типу є забезпечення взаємодії родини з педагогами.

Для узгодженої роботи родини й закладу освіти як суб'єктів виховання слід дотримуватися таких вимог:

1) співпраця має ґрунтуватися на взаємоповазі й партнерстві;

2) взаємна довіра є основою співпраці. Особливе значення в її зміцненні має порозуміння. Кожний суб'єкт мусить знати функції всіх інших суб'єктів та зміст їхньої діяльності, чітко уявляти власну роль у взаємодії. Саме про це потрібно заздалегідь;

3) певна духовна єдність, підвалиною якої є любов до дитини, сприймання її як вільної особистості, розуміння проблем становлення людської гідності, дорослішання й творчого розвитку.

Таким чином, усі сторони мають відмовитися від фізичного впливу та психічного тиску на дитину, від примусу, поважати право дитини на вільний вибір.

Кожна зі сторін має взяти на себе певні обов'язки.

Заклад освіти забезпечує:

✓ умови для фізичного і психічного розвитку дитини та догляд за нею під час її перебування там;

✓ умови для розвитку творчих здібностей та інтересів;

✓ задоволення потреби дитини в емоційно-особистісному спілкуванні в дитячому колективі;

✓ захист від фізичного впливу та психічного тиску на дитину в будь-якій формі;

✓ кваліфіковану допомогу родині в розв'язанні педагогічних проблем;

✓ активне сприяння усвідомленню дитиною ролі доброзичливого й уважного педагога, а також формування вміння виявляти свою любов і повагу у спілкуванні з ним, батьками та іншими членами родини.

Родина зобов'язується:

✓ створювати оптимальні умови для фізичного і психічного розвитку дитини вдома;

✓ брати участь у розвитку творчих здібностей дитини спільно із дитячим закладом;

✓ захищати дитину від будь-яких форм фізичного впливу та психічного насильства поза дитячим закладом;

✓ задовольняти потреби в емоційно-особистісному спілкуванні в колі родини;

✓ сприяти усвідомленню дитиною ролі вихованця, члена дитячого колективу на основі довіри та доброзичливого ставлення до педагогів та інших дітей.

Педагогічний колектив і родина - це єдиний організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Нині головним завданням суспільного виховання є зруйнування бар'єру між закладом освіти і сім'єю. Співробітництво їх не може бути конструктивним, доки заклад освіти залишатиметься закритою установою. Батьки обов'язково мають знати і мати змогу бачити, як живуть їхні діти, чого їх навчають, як виховують, в які ігри вони грають тощо.

Присутність батьків у дитячому садку дасть змогу істотно поліпшити життя дітей, створити домашню атмосферу, допомогти вихователю в організації певної діяльності дітей, а батькам об'єктивно оцінювати сильні й слабкі сторони у вихованні дитини. Вихователі отримують багато додаткових відомостей про індивідуальні особливості їхньої дитини, емоційний характер спілкування в сім'ї, формування трудових навичок і звичок, для яких сім'я має великі можливості.

Відкриті, зацікавлені контакти з сім'єю дадуть змогу виявити кращий досвід сімейного виховання і зацікавити ним інші родини. І батьки, й вихователі краще розумітимуть дитину, враховуватимуть її бажання, інтереси, потреби.

Важливим напрямом діяльності педагогів дошкільного закладу має бути збагачення знань про сімейне виховання, поглиблення педагогічних знань батьків, досягнення єдності виховного впливу сім'ї й дитячого садка на дитину. Щоб така взаємодія була ефективною, дошкільна установа повинна відмовитися від монологу, звички лише керувати батьками, натомість вона має надати перевагу діалогу. Педагогічна допомога батькам повинна спиратися на ретельне й усебічне вивчення кожної сім'ї, кожної дитини

Методи вивчення сім'ї та участь батьків у діяльності.

Одним із важливих завдань закладу освіти є пропагування педагогічних знань для батьків. Сучасна педагогіка пропонує різноманітні дійові форми і методи такої роботи, що уможливають досягнення оптимальних результатів.

У роботі закладу освіти особливе місце посідають педагогічні (ігрові) ситуації, що дають можливість удосконалювати педагогічні вміння батьків, поглиблювати їхні знання з конкретних проблем виховання, формують уміння аналізувати свою діяльність для прогнозування поведінки дітей у різних життєвих ситуаціях і добирати відповідні методичні прийоми впливу на них.

Для вивчення труднощів, з якими стикаються батьки у вихованні, доцільно проводити з ними індивідуальні бесіди, анкетування. В дошкільному закладі варто відвести кімнату, де батьки могли б з користю для себе провести час, очікуючи на дитину. Тут бажано помістити методичну й художню літературу. До обладнання такої кімнати або батьківського куточка слід залучити й батьків. Про таку кімнату говориться і в концепції НУШ.

Загальні збори, конференції відходять у минуле. Взаємообмін інформацією доцільніше здійснювати під час «круглих столів», вечорів запитань і відповідей, ділових ігор.

Професійні вміння батьків корисно використовувати в освітньо-виховному процесі. Зокрема, тато, мама або інші члени родини можуть проводити з дітьми заняття зі свого фаху (кондитерство, декоративно-ужиткове мистецтво тощо).

Для спостережень варто вибирати ситуації, що відображають стосунки дитини й батьків. Доволі виразно це проявляється в час, коли дитина приходить до дитячого садка або йде додому. Щоб утриматися від випадкових вражень і хибних висновків, вихователь повинен поспостерігати одну і ту саму ситуацію (спілкування рідних з дитиною) 7—10 разів. Форми спілкування, незалежні від настрою і умов, можна вважати типовими. Спостереження бажано фіксувати в спеціальному щоденнику. Про стиль спілкування з дитиною свідчить також реакція дорослих на дитячі пустощі, вередування, вияви фантазування, впертості тощо.

Бесіда з батьками передбачає чітке формулювання мети, - що саме вихователь хоче з'ясувати, про що довідатись, - а також продумування способів її досягнення. Вона не може вести спостереження стихійно, отож воно потребує підготовки. Мета підказує тему, а тема моделює хід бесіди. Перші бесіди мають бути короткими, будуватися на значущому для батьків змісті. Питання, заздалегідь продумані педагогом, вплітаються в хід бесіди. Одне і те саме питання доцільно ставити в різних формах у кількох бесідах, тоді вихователь буде впевнений у правдивості здобутого матеріалу

Цінним джерелом інформації про сім'ю, стосунки між її членами може бути метод виконання дитиною в присутності близького дорослого певного практичного завдання. Така ситуація дає змогу виявити характерний для членів сім'ї досвід взаємодії з дитиною, якщо спеціально з'ясувати, чим дорослий може допомагати дитині, чи підкаже, як упоратись із завданням. Вихователь, пояснивши завдання, спостерігає збоку. Предметом його аналізу буде поведінка дорослого — його дії і словесні реакції — щодо тих чи тих моментів діяльності дитини. Одні батьки втручаються в дії дитини, стримують її ініціативу й

самостійність, інші вміють непомітно підказати і спрямувати зусилля дитини, підтримуючи її почуття впевненості.

Метод відвідування сім'ї дитини найпоширеніший. Проте останнім часом його використовують рідко. Плануючи відвідування сім'ї, вихователь має передусім поставити мету ближче познайомитися з батьками, усією сім'єю, побачити її у звичайних, домашніх умовах, перевірити свої припущення щодо психологічного клімату, в якому живе дитина. Обов'язково слід попередити сім'ю про свій візит, узгодити день і час відвідин.

Близьке знайомство з батьками дає можливість запровадити анкетування як метод подальшого вивчення сім'ї. Анкетування має на меті отримати додаткові відомості про умови й особливості виховання дитини. Недоцільно проводити анкетування, зовсім не знаючи сім'ї. Анкетне опитування за змістом відповідає передусім бесіді. Його мета - уточнити й поглибити здобуті відомості.

Формулювання запитань має бути чітким, передбачати однозначні відповіді.

Система роботи з батьками включає глибоке вивчення соціального складу сім'ї, матеріального становища, педагогічної культури, і індивідуальних, психологічних особливостей батьків, сімейного мікроклімату.

Вивчення сім'ї є тією основою, на якій можна забезпечити диференційований педагогічний всеобуч батьків та управління процесом організації сімейного виховання та освіти.

Перш ніж розпочати вивчення сім'ї дитини, педагоги складають план вивчення, розробляють програму і методи вивчення.

Програма вивчення сім'ї може будуватись за трьома інтегральними напрямками:

- *Загальні відомості про сім'ю;*
- *Матеріальна і духовна культура сім'ї;*
- *Виховання дітей в сім'ї.*

Саме через ці напрями можна виявити всі сторони життєдіяльності сім'ї, її способу життя, умови і шляхи сімейного виховання, позитивні та негативні тенденції, виховні потреби та можливості батьків.

Основні напрями спільної діяльності педагогів і батьків

1. Підтримка фізичного здоров'я учнів.
2. Спілкування й формування особистісних орієнтацій учнів: інтерес до життя, інтерес до людини, інтерес до культури, що сприяють розумінню загальнолюдських цінностей.
3. Пізнавальна сфера життя учнів (робота з вчителями-предметниками, майстрами виробничого навчання) з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Захист не учня, а людини в ньому. Підхід до кожної дитини «з оптимістичної позиції» (А. Макаренко).

4. Робота з родиною - вплив на виховний потенціал родини; об'єктом уваги є не сама родина, а сімейне виховання. Тут необхідно таке:

- вивчення сімейної атмосфери, що оточує учня, його стосунків із членами родини;

- психолого-педагогічна освіта батьків через систему батьківських зборів, консультацій, бесід;

- організація спільного проведення вільного часу дітей і батьків;

- захист інтересів і прав дитини в так званих важких родинах.

Таким чином, освітнім закладом реалізуються функції батьківської освіти (відомості про виховну концепцію школи, педагогічну позицію класного керівника, про методику виховання, про цілі й задачі особистісного розвитку учнів на даний період, про хід духовного розвитку дитини, про особливості діяльності учня, про взаємини у групі, про виявлені здібності й поточні успіхи тощо) та коректуються принципи сімейного виховання - саме тієї сторони, що стосується учня (мистецтво любити дітей), режиму життя та діяльності дитини, що забезпечують і корекцію особистості батьків.

Педагогам важливо дотримуватись таких правил:

1. Батьки та діти не повинні почувати себе об'єктами вивчення.

2. Робота з батьками повинна бути цілеспрямованою, планомірною й систематичною.

3. Методи цієї роботи повинні бути взаємозалежні з методами виховання дітей.

4. Психолого-педагогічні методи повинні бути різноманітні, застосовуватись у комплексі.

5. При вивченні родини учня педагог насамперед звертає увагу на такі дані:

- *Загальні відомості про батьків, інших членів родини, житлові умови, матеріальну забезпеченість. Інтерес до справ закладу освіти.*

- *Загальні відомості про дітей (вік, інтереси, рівень вихованості).*

- *Виховні можливості родини (рівень педагогічної культури батьків).*

Зміст, форми та методи роботи з батьками

Зміст роботи закладу освіти з батьками полягає в такому:

- підвищення психолого-педагогічних знань батьків (лекції, семінари, індивідуальні консультації, практикуми);

- залучення батьків у навчально-виховний процес (батьківські збори, спільні творчі справи, допомога у зміцненні матеріально-технічної бази);

- участь батьків в управлінні школою (рада школи, батьківські комітети).

Форми та методи роботи з батьками повинні бути спрямовані на підвищення педагогічної культури батьків, на зміцнення взаємодії школи та родини, на посилення їхнього виховного потенціалу.

Методи роботи: спостереження, бесіда, тестування, анкетування.